

Zeearend *Haliaeetus albicilla* contra Visarend *Pandion haliaetus*?

Gerard Ouweneel

De eerder in dit tijdschrift beschreven actie van een Zeearend *Haliaeetus albicilla* die in de Oostvaardersplassen een Visarend *Pandion Haliaeetus* van diens prooi beroofde (van Lent 2006) komt meer voor. Nazomer 2012 gebeurde dat ook in de Biesbosch. Onderzoek elders suggereert dat de aanwezigheid van Zeearenden Visarenden kan weerhouden zich te vestigen. Zou dat ook in Nederland het geval kunnen zijn?

Op 19 augustus 2012 stond ik om 08.30 uur aan de zuidkant van de Polder Hardenhoek in de Brabantse Biesbosch, een polder die sinds een paar jaar is geïnundeerd. De grootschaligheid, rust, ondiepten, eilanden en lage ruggen maken Hardenhoek populair bij watervogels en steltlopers. In Hardenhoek zijn dan ook geregeld een of meer Zeearenden te zien, die tegenwoordig het jaar rond in de Biesbosch verblijven. Zomer 2012 slaagde een paartje Zeearenden erin, voor de eerste keer hier, in de Brabantse Biesbosch een jong groot te brengen.

Op de bewuste ochtend rustte het bewuste jong in de rij oude peppels, die de zuidwestkant van Hardenhoek markeren. Om ca. 08.45 uur vloog er vanuit het noordwesten laag over het water een adulte Zeearend aan. Deze streek neer op de punt van een net boven water liggende bank, waar de vogel zich tegoed begon te doen aan daar kennelijk liggende prooiesten. Even later kreeg de arend gezelschap van het bewuste jong, dat rechtstreeks vanaf zijn roestplaats aanvloog. Het jong vertoonde bedelgedrag, waarop senior niet inging. Van het bewuste jong was tijdens zijn nestfase geen geslacht bepaald, noch kreeg deze een ring om. Die ochtend meende ik uit het grootteverschil te kunnen opmaken dat de oude vogel een man kon zijn en het jong een wijfje.

Kort na 09.00 uur verschenen vanuit het noordoosten hoog boven Hardenhoek tegelijkertijd maar ver uit elkaar twee Visarenden. Eentje ondernam met dichtgevouwen vleugels een lange stootduik op de adulte Zeearend. Het keerpunt van die actie kwam een meter of zes uit boven de richel met rustende arend. De tijdens de duik verkregen snelheid hielp de Visarend snel hoogte te herwinnen. De adulte Zeearend vloog op en zette de achtervolging in. Daarbij ontwikkelde de Zeearend direct een formidabele vaart, die hem in enkele seconden bij de al weer aardig ver verwijderde Visarend bracht, waarna hij deze атаqueerde. Vanaf mijn standplaats vond deze actie recht tegen de nog laagstaande zon in, zodat slechts schimmen van twee om elkaar heen buitelende grote vogelfiguren waren te onderscheiden. Na dit spektakel keerde de Zeearend terug naar de richel, met in een van zijn klauwen een niet al te grote vis, die hij kennelijk de Visarend had ontfutseld. Klaarblijkelijk was mij bij aanvang

van de actie ontgaan dat de Visarend een vis(je) meedroeg. De jonge Zeerarend was houdingloos blijven zitten, maar vloog op senior af zodra deze met de bemachtigde vis was neergestreken. Dat aanvliegen gebeurde dermate gehaast en ongecoördineerd dat het jong half op de oude vogel belandde, hetgeen wederom geklapwiek en beroering tot gevolg had.

Even later kwam Jos Jansen langs. Deze had vanaf een plek met gunstig licht de luchtslag kunnen fotograferen. Op een van de foto's zijn beide vogels te zien alsmede een door de lucht keilend vissenlichaam dat de Zeerarend kennelijk had weten te grijpen.

De vis heeft voor even zijn vrijheid herkrege, de Visarend driuift af en de Zeerarend is op weg naar zijn gestolen maaltje, Biesbosch, 19 augustus 2012 (Foto: Jos Jansen). *Adult Osprey has just been robbed of its prey, and adult White-tailed Eagle is about to snatch the fish from the air, Biesbosch, 19 August 2012.*

Dat in ieder geval de Biesboschzeerenden zich dit kleptomane gedrag eigen hebben gemaakt, moge blijken uit het mailtje dat Hans Gebuis mij op 26 augustus zond met een ervaring die hij eerder die week opdeed, eveneens in de Biesbosch. Ik citeer: ‘De adulte Visarend greep, zoals heel vaak, in één stootduik een flinke vis. Hij vloog er vrij hoog mee weg, zij het niet zo snel. De adulte man Zeerarend kwam vanuit de op vrij grote afstand staande boom aanvliegen en haalde de Visarend snel in. Na enkele ‘aanvallen’ liet de Visarend zijn prooi los. Deze tuimelde op de grond en de Zeerarend landde ernaast. Daarna kwam ook het wijfje aanvliegen. Gezamenlijk peuzelden ze wat, waarna ze met de rest naar het jong vlogen, dat buiten beeld onder de bomen op de grond zat.’

Nestplaatsconcurrentie

Thuis dook ik in de literatuur met natuurlijk eerst Glutz von Blotzheim en diens team (1971). Hierin staat van de Zeearend te lezen ‘ein recht vielseitiger Jäger, die sehr regelmässig dem Fischadler Beute abjagt’. Vermeld staat voorts dat andere roofvogelsoorten ook te kampen hebben met dit kleptomane gedrag, zij het minder frequent. Voorts lezen we dat Zeearenden zich soms meester maken van nesten van Visarenden. Fischer (1970) is evenmin te betichten van oppervlakkigheid. Deze meldt vondsten van prooien bij zeearendhorsten, waarvan hij uitsluit dat de Zeearenden deze zelf bemachtigden, maar waarvan aannemelijk is dat ze werden afgenomen van Slechtvalken *Falco peregrinus*. Deze onderzoeker beschrijft een waarneming waarbij een kroppende Slechtvalk zijn prooi in de steek laat op het moment dat er een Zeearend naast hem neerstrijkt. Over interacties met Visarenden lezen we: ‘Dem Fischadler nimmt er die Beute in Stossflug wie auch auf dem Kröpfplatz weg’. Poole (1989), die overigens het overgrote deel van zijn visarendstudies uitvoerde in Noord-Amerika, vraagt zich af ‘could Bald Eagles be excluding Ospreys from suitable habitat in Canada? This is not the case in south Florida, but ecological differences make the two species more competitive at northern latitudes’.

Deze citaten zijn ontleend aan publicaties uit een periode dat zowel de Amerikaanse Zeearend *Haliaeetus leucocephalus* als onze *albicilla* én Visarenden hadden te maken met krimpende populaties. Sindsdien veranderde dat. BirdLife (2004) signaleerde voor Zeearend en Visarend op Europese schaal een ‘large’ respectievelijk ‘moderate increase’. Deze rooskleurige ontwikkeling duurt voort.

In Litouwen keerde de Zeearend als broedvogel terug in 1987. Het land telt thans *ca.* 90 paren. Ornithologen deden onderzoek naar de terugkeer en uitbreiding van de Zeearend als broedvogel leidden tot nestplaatsconcurrentie met drie andere grote vogelsoorten die er boomnesten op nahouden. Dat bleek niet het geval bij Schreeuwarend *Aquila pomarina* en Zwarte Ooievaar *Ciconia nigra*, maar waarschijnlijk wel bij de Visarend, waarvan de nationale populatie *ca.* 50 paren omvat (Treinys *et al.* 2011). Ook op het Japanse Hokkaido broeden beide soorten in elkaars nabijheid. Kleptoparasiterend gedrag van Zeearenden ten koste van Visarenden komt op Hokkaido vaak voor. De meeste Zeearenden bewonen het noorden en oosten van het eiland. Ondanks dat zich ogenschijnlijk juist in die strook veel geschikte broedlocaties voor Visarenden bevinden, broeden deze er minder dan kon worden verwacht op basis van aanwezig geschikt habitat (Shoji *et al.* 2011).

Dat Zeearenden hun mannetje staan en daarbij andere roofvogelsoorten het leven zuur kunnen maken, bleek ook langs de kust van Brits Columbia in Canada. Daar nam het aantal Amerikaanse Zeearenden de laatste jaren enorm toe, plaatselijk bijna een verdubbeling. Omdat deze arenden, en trouwens ook Giervalken *Falco rusticolus*, de lokale Slechtvalken van hun prooien beroven, gingen deze laatste ertoe over kleinere

prooien te vangen, met name de 's winters langs de Pacifickust overwinterende Bonte Strandlopers *Calidris alpina* (Dekker *et al.* 2012).

De toekomst van beide arenden in Nederland

Optimisten stelden rond 2000 zichzelf de vraag wie van de twee het eerst in Nederland zou gaan broeden: Visarend of Zeearend. De nestbouw van een paartje Visarenden in de Oostvaardersplassen in 2002 leek het startschot voor Visarenden (Bijlsma & de Roder 2002), maar het was uiteindelijk de Zeearend die daar tot broeden overging (in 2006) en inmiddels met vijf paren verspreid over Nederland de eerste klap heeft uitgedeeld. Mocht er inderdaad sprake zijn van competitie, dan is de Zeearend bezig een voorsprong op te bouwen. Maar zou er werkelijk een risico zijn dat Visarenden ervan afzien dit land als broedplaats te annexeren, omdat de Zeearend hier bezig is aan een opmars? Tot begin deze eeuw hadden beide nauwelijks een kruispunt in Nederland: in het najaar waren de meeste Visarenden al door op het tijdstip dat de eerste Zeearenden hier arriveerden om te overwinteren. Natuurlijk deden ze in hun noordelijk en oostelijk van Nederland gelegen gezamenlijke broedgebieden met elkaar ervaringen op. De Visarend die op 19 augustus 2012 direct een schijnaanval ondernam op de rustende Zeearend, wist waarschijnlijk uit zijn broedgebied wat hij mogelijk te duchten had. Maar of Visarenden om die reden de Biesbosch en andere potentiële broedgebieden in dit land gaan mijden? Een in de Biesbosch overzomerende Visarend liet in 2011 zien dat gezamenlijk voorkomen in de broedtijd niet uitgesloten is (med. Thomas van der Es). En een visarendvaartocht op 4 september 2012 vanaf de Biesbosch tot en met Tiengemeten leverde 12 exemplaren op.

De gang van zaken in Denemarken is misschien een voorschot op wat we kunnen verwachten. In dat land vestigde de Zeearend zich opnieuw in 1995/1996 (Ehmsen *et al.* 2011). In 2011 had de natie al 38 paren binnen de grenzen. Jarenlang had Denemarken slechts één paar Visarenden, maar dat werden er in 2011 ineens drie (med. Jørn Lennart Larsen). Anderzijds werd een paartje Visarenden, dat zich begin deze eeuw probeerde te vestigen in het noorden van Jutland, verdreven door een Zeearend (med. E. Ehmsen).

Boeiend om te volgen, maar het moge duidelijk zijn dat we er goed aan doen te beseffen dat de realiteit meestal anders uitpakt dan de verwachting.

Summary

Ouweneel G. 2012. Interaction between White-tailed Eagle *Haliaeetus albicilla* and Osprey *Pandion haliaetus*. De Takkeling 20: 235-239.

In 2012, a White-tailed Eagle bred for the first time in the Biesbosch, a large wetland in the southwestern Netherlands; a single chick was raised. On 19 August 2012, this fledgling was seen begging for food near an adult White-tailed Eagle. Based on size differences, the fledgling was considered to be a female (this bird was neither

ringed nor measured whilst on the nest), the adult a male. Two Ospreys entered the scene, one of which made a long stoop towards the eagles sitting on a bank, which behaviour apparently prompted the adult male to start chasing the Osprey at full speed. Photographs of the ensuing interaction showed that the adult Osprey (in tail moult) had been carrying a small fish, which was kleptoparasitized by the White-tailed Eagle. Another case of successful kleptoparasitic behaviour between an adult male White-tailed Eagle and an adult Osprey was observed not much later in the same wetland. This behaviour is well known from the ornithological literature. Questions are raised whether the presence of breeding White-tailed Eagles may prevent Ospreys from settling as a breeding bird, as surmised for regions elsewhere within the breeding range of the Osprey. Since decades, summering Ospreys have been frequently recorded in suitable habitats in The Netherlands, but – apart from nest-building in the Oostvaardersplassen in 2002 – no breeding attempts have been observed. Contrarily, White-tailed Eagles started breeding in The Netherlands in 2006, and in 2012 already were present with five breeding pairs, mostly in wetlands suitable for Ospreys as well (as testified by summering individuals). How the future will develop regarding colonisation and distribution of both raptors, remains to be seen.

Literatuur

- Bijlsma R.G. & de Roder F.E. 2002. Nestbouw van Visarenden *Pandion haliaetus* in de Oostvaardersplassen in nazomer 2002: het begin van de kolonisatie in Nederland? De Takkeling 10: 238-250.
- BirdLife International 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. BirdLife International, Cambridge.
- Dekker D., Out M., Tabak M. & Ydenberg R. 2012. The effect of kleptoparasitic Bald Eagles and Gyrfalcons on the kill rate of Peregrine Falcons hunting Dunlins wintering in British Columbia. Condor 114: 290-294.
- Ehmsen E., Pedersen L., Meltofte M., Clausen T. & Nyegaard T. 2011. The occurrence and reestablishment of White-tailed Eagle and Golden Eagle as breeding birds in Denmark. Dansk Ornitologisk Forening Tidsskrift 105: 139-150.
- Fischer W. 1970. Die Seeadler. Neue Brehm-Bücherei. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt.
- Glutz von Blotzheim U.N., Bauer K.M. & Bezzel E. 1971. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 4: Falconiformes. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- Lent T. van 2006. Zeearend en Visarend. De Takkeling 14: 206-208.
- Poole A.F. 1989. Ospreys. A natural and unnatural history. Cambridge University Press, Cambridge.
- Shoji A., Sugiyama A. & Brazil M.A. 2011. The status and breeding biology of Ospreys in Hokkaido, Japan. Condor 134: 762-767.
- Treiny R., Dementavicius D., Mozgeris G., Skuja S., Rumbutis S. & Stoncius D. 2011. Coexistence of protected avian predators: does a recovering population of White-tailed Eagle threaten to exclude other avian predators? Eur J. Wildl. Res. 57: 1165-1174.

Adres: Lijster 17, 3299 BT Maasdam, glo@xs4all.nl